

НАРИС ФАВНИ ДРІБНИХ ЗВІРІВ ОКОЛИЦЬ МЧ. КОРСУНЯ ¹⁾

О. П. Кришталь

Перебуваючи в Корсуні з 1924 по 1927 рр. (без перерви) та з 1927 по 1930 рр. тільки наїздами, я зібрав деякі матеріали до вивчення фавни звірів корсунських околиць. Чималу частину цих матеріалів, а особливо погадки я передавав І. Г. Підоплічці, який і використовував їх у своїх працях ²⁾.

У цій же статті разом з новими даними я підбиваю підсумки досьогоднішнім матеріалам та спостереженням щодо фавни дрібних звірів у цій місцевості.

Природні умови околиць Корсуня коротко можна схарактеризувати так: з заходу на схід через Корсунь тече річка Рось, що має розміри високі, покручені, з гранітними виступами береги. Рельєф, взагалі нерівний; має великі горби, яри та провалля. Грунт — переважно zdegradovanі чорноземлі на лесові, а так само велику частину особливо понад Россю займають попільняково-піскові. Є ставки та боліття, правда, їх обмаль. Так само небагато й луків. Зате є чимала площа лісу, що в основному складається з 2-х лісів „Ганчариха“, розташована з правого боку р. Росі та майже з'єднується з парком, та на „Лівобережжі“ розташований ліс „Круглик“. Як „Ганчариха“, так і „Круглик“ мають характер мішаного лісу переважно листяний з ліщиновим та глодовим підліском. Крім того, є ще й соснові насадження; в одному з соснових насаджень, що лежить поміж Корсунем та селом Яблунівкою й зібрано найбільше погадок. Слід сказати також і про Корсунський парк, де зібрано чимало матеріалів, та й узагалі цей парк з краєзнавчого погляду досить цікавий. В основному ж матеріал зібрано в районі, що лежить між селами: Карашин, Кошмак, Петрушки, Дацьки, мч. Стеблів, Яблунівка, Виграїв та Саморідня.

Подаю список звірів околиць Корсуня з короткими вказівками про їх поширення і життя на підставі зібраних від мене даних.

Гризуні (Rodentia)

1. Вивірка або білка звичайна (*Sciurus vulgaris* L.). Досить часто трапляється в лісі „Ганчариха“, „Круглик“, а також і в парку.

В аналізованих 1882 погадках її не знайдено.

2. Крапчастий ховрах (*Citellus suslicus* Guld.). В околицях Корсуня досить поширений і має господарче значіння як шкідник. 1927 р. по Корсунському р-ну ховрахи було заражено 5515 га з пересічною кількістю жилих вір 21 на га. В основному він заселює узбережні смуги і тераси р. Росі та прилеглі до них лани в напрямі від Корсуня (почи-

¹⁾ Мч. Корсунь лежить на південно-східній межі Наддніпрянської височини на південно-східній межі Української кристалічної смуги; географічні координати має: півн. ширина 49 25, східн. довж. 0,56 від Пулкова.

²⁾ І. Г. Підоплічка, „Дрібні мамологічні замітки“, Листок боротьби з шкідниками. Бюлетень Київського Стазро № 3. 1925 р. С. 26—29.
Він же, „Дані аналізів погадок сов (Strigidae)“, Листок боротьби з шкідниками № 6, 1925, ст. 41—49.

library of the web-site
of the Ukrainian Theriological Society

бібліотека сайту
Українського теріологічного товариства

www.terioshkola.org.ua/ua/library.htm

наючи з урочища „Ламане“) до сіл Яблунівки, Виграїв, аж до мч. Стеблів. 1924—1929 рр. тут переведено боротьбу за допомогою вуглець-сульфіду.

1926 р. я дослідив, коли посули ховрахи. Починаючи з 12/VIII і майже до кінця цього місяця дні були хмарні, вітряні, перепадали дощі, температура знижувалася до 10° R. В числах 16, 17, 18/VIII ховрахи пороби-лися „в'ялі“ і мало виходили з своїх нірок. 22/VIII норі були вже забиті, ховрахи залягли в сплячку.

17/V 1925 р. я розкопав нору ховраха: сторчковий хід завглибшки 75 см повернуv у бік і тягся 130 см до камери; камера мала діаметр

13 см, від неї йшов хід далі завдовжки 25 см, що закін-чивсь сліпо. В погадках сов ховрахів не знайдено.

3. Хом'як звичайний (*Cricetus cricetus* L.). Досить поширений, але не такий численний, як краплистий ховрах, а тому й господарче значіння його менше. Де-які спостереження про хом'яка в окол. мч. Корсуня, зібрані за моєю участю, по-дано в праці І. Г. Підопліч-ки¹⁾. 10/X 1926 р. я викопав хом'яка в норі нориці²⁾. Норицю хом'як задушив.

В околицях Корсуня в норі хом'яка знаходили за-паси до 2 кг.

4. Хом'ячок (*Cricetulus migratorius* Pall.). У заналі-зованих 1882 погадках знай-дено 122 черепи хом'ячка, або 5,4% від усієї кількості звірят, добытих в погадках. Узагалі хом'ячок трапля-ється переважно понад шля-хами. В сплячку в околицях Корсуня хом'ячок не впа-дає, бо його тут знаходив

Мал. 13. Будинок і скелі в Парку мч. Корсунь, де живуть кунії. Фото П. Г. Краснюка.

взимку І. Г. Підоплічка і я. Це саме стверджує ще й те, що 5/III 1930 р. в сосновому насадженні на снігу я зібрав 1460 погадок сови (*Asio otus*), де знайдено черепи 1442 звірят, а з них 73 хом'ячки (див. таблицю).

5. Водяний щур (*Arvicola amphibius* L.). Трапляється порівнюючи небагато. В селах понад Россю доводилося чути, що він шкодить (Чор-ненків хутір, Яблунівка) на городах і в оселях.

6. Звичайна нориця (*Microtus arvalis* Pall.). З 2248 черепів звірят, здобутих з погадок, 1271 череп належав звичайній нориці, себто 56,5%.

За даними І. Г. Підоплічки в лісостепу Правобережжя ця нориця є найчисленніший і найпоширеніший шкідник на полі.

Він же. „Шкідливі гризуни правобережного лісостепу та значення окремих груп у с.-господарстві“. Вид. Відділу Ентомології Київської Краєвої с.-г. Дослідної Станції. Вип. 63.

¹⁾ До біології хом'яка. „Вісник Природознавства“ № 1, 1928.

²⁾ *Microtus arvalis* Pall.

3-поміж усієї фауни звірів Правобережного Лісостепу ця нориця становить 50%.

Отож значіння цей шкідник має величезне, а особливо за років масового розмноження.

7. Українська чагарникова нориця (*Pitymys ukrainicus* Vinogr.). У Корсуні не знайдено, але вона повинна тут бути, бо її знайдено в сусіднім районі (Мліїв).

8. Лісова нориця (*Evotomys glareolus* Schreb.). У погадках з-поміж 2248 черепів звірат здобуто тільки 4 черепи цієї нориці. Проте, вона звичайна в „Лісках“ (ліщинові кущі біля лісу „Ганчариха“), в лісі в одному і другому, а особливо в парку, де мені її часто доводилося ловити пастками.

Мал. 14. Річка Рось у парку м. Корсуня. Фото П. Г. Краснюка.

Коли масово миші розмножилися (1923—1925 рр.), ця нориця так само з'явилася в масовій кількості (в парку, осінь 1923 р.).

9. Пацюк, або щур звичайний (*Rattus norvegicus* Erxl.). Поширений у великій числі у містечку, де чинить велику шкоду, по селах порівнюючи мало поширений. І екземпляр пацюка трапився в погадках вухатої сови (див. табл.).

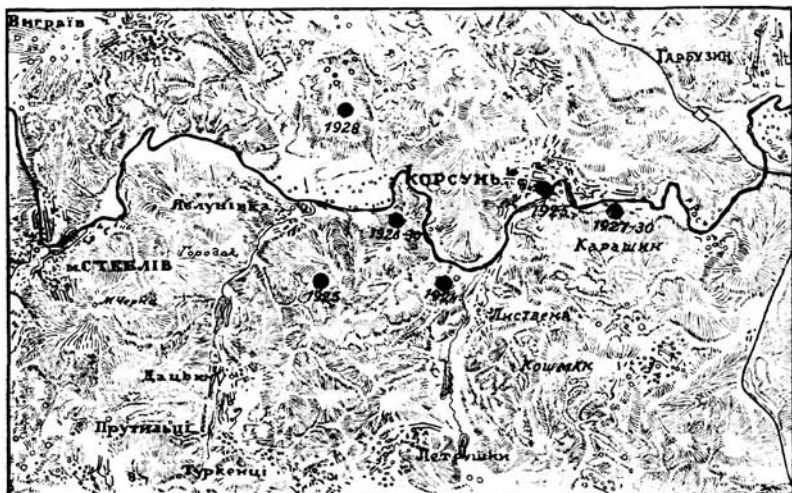
10. Хатня миша (*Mus musculus* L.). Дуже поширена, як на полі, так і в оселях. На полі вона стоїть на другому місці як своєю кількістю, так і шкідливістю. З 2248 черепів звірат, здобутих з аналіз погадок, маємо 387 черепів хатньої миші (17,1%).

На весні та восени робить мірації на поле та з поля, через те їй не так шкодить весняна вода і сніг, як іншим дрібним звірятам і особливо звичайній нориці. Цей шкідник, як і нориця має дуже велике господарче значіння.

11. Лісова миша (*Silvumus sylvaticus* L.). З аналізів погадок маємо 19% від усієї кількості звірат, себто на 2% більше, ніж хатньої миші.

Навсправжки її трапляється трохи менше, ніж хатньої миші. Це можна пояснити тим, що багато погадок зібрано взимку, а на цей час хатня миша в значній кількості перекочує до осель. Це утруднює совам на них полювати. Господарче значіння ця миша поряд нориці й хатньої миші має велике. В околицях Корсуня лісових мишей багато живе на полі і особливо вздовж шляхів та ровів.

12. Пасиста миша (*Apodemus agrarius* Pall.). Трапляється тільки поблизу лісів та в лісі, в парку мені доводилося її ловити пастками. У погадках трапилося всього 4 шт. (0,2%). Господарського значіння в околицях Корсуня ця миша не має.

Мал. 15. Мапа околиць м. Корсуня. Чорними кружками показано місця, де зібрано погадки та якого року.

13. Мала миша (*Micromys minutus* Pall.). Трапляється зрідка. З аналіз погадок маємо тільки 0,7% від загальної кількості 2248 звірят.

14. Лісова соня (*Duromys nitedula* Pall.). Трапляється в парку. У погадках знайдено 1 екз. з лісу Круглика.

15. Соня вовчок. (*Glis glis* L.). Трапляється по садках. В садках, що в парку, вона шкодить, надгризує овочі.

16. Ліскульки (*Muscardinus avellanarius* L.). В околицях Корсуня не знайдено, але вона повинна тут бути.

17. Мишівка (*Sicista nordmanni* Keys. et Blas.). Знайдено кілометрів за 30 на північ від Корсуня (Маслівка).

Хижак (Carnivora).

18. Ласка (*Mustela nivalis* L.). В околицях Корсуня — звичайна. Людність її досить шанує, знаючи, що вона доволі корисна. В аналізах погадок не знайдено.

19. Тхір звичайний (*Putorius putorius* L.). В оселях звичайний, на полі трапляється зрідка.

20. Куниця кам'яна (*Mustela foina* L.). Досить часто трапляється в парку в будівлях (особливо взимку) та в скелях по р. Росі. В скелях її не раз спостерігав І. Г. Підоплічка.

Комахоїди (Insectivora)

21. Іжак (*Erinaceus roumanicus* B.-H.). Звичайний, часто трапляється в парку, в „Лісках“, по городах та садках. Восени 1926 р. я знайшов іжака в лісі під дубом в кублі з листя.

22. Кріт (*Talpa europaea* L.). В околицях Корсуня звичайний, заселює в основному неорані поля, особливо приліски, узлісся, канами над шляхами тощо. Щоб шкодив, цього не доводилося чути.

23. Мала рясоніжка (*Neomys milleri* Mottaz). Ця рясоніжка є показник західньо-європейського елементу в нашій фауні. З 2548 черепів звірят, добытих з погадок, трапився тільки один череп. Великої рясоніжки (*Neomys fodiens* Schreb.) в околицях Корсуня не знайдено.

24. Мідиця звичайна (*Sorex araneus* L.). З аналіз погадок маємо один екземпляр (0,04%). Мені доводилося її ловити в „Лісках“ та парку пастками.

25. Мідиця мала (*Sorex minutus* L.). У наших аналізах не трапилося жадного екземпляра, 1927 р. я мав 2 екземпляри з лісків та одного з парку.

26. Велика білозубка (*Crocidura leucodon* Herm.). У погадках, добытих 5/III 1930 року в сосновому насадженні на снігу з загальної кількості черепів 1442 маємо 9 черепів цієї білозубки.

27. Мала білозубка (*Crocidura suaveolens* Pall.). З загальної кількості звірят, що маємо з аналіз погадок (2248), маємо 4 черепи цієї білозубки.

Кажани (Chiroptera)

28. Вечерниця звичайна (*Nyctalus noctula* Schreb.). Цього кажана я здобув у парку 15.VI 1926 р. в дуплі.

29. Кажан пізній (*Eptesicus serotinus* Schreb.). 1925 р. М. П. Фоміцька здобула 1 екз. цього кажана. Визначив його І. Г. Підоплічка.